

Oponentský posudek na diplomovou práci Ing. Pavly HERCÍKOVÉ

„V ý v o j o s l o v e n í v r u š t i n ě“

Předkládaná diplomová práce si klade za cíl „...definovat funkce oslovení z hlediska gramatického ve větě, komplexně charakterizovat oslovení v ruštině, případně i v jiných jazycích...“. A je třeba předeslat, že diplomantka během zpracovávání tématu prokázala skutečně neobyčejnou důslednost v naplňování tohoto cíle: velmi pečlivě shromáždila, porovнала a posoudila dostupné odborné teorie a názory (především z lingvistických prací ruské provenience) na otázky týkající se oslovení, vokativu, apelativní funkce v ruské větě.

V souvislosti se zadáním práce se ukázala jako stěžejní následující dílčí témata: V první řadě je to pohled na vymezení syntaktické platnosti oslovení ve větě; během vývoje pohledu na tuto otázku se setkáváme s celou škálou řešení: oslovení není pokládáno za větný člen (A.A.Šachmatov, A.M.Peškovskij); oslovení je do věty začleněno prostřednictvím vztahu korelace (A.G.Rudněv)- případně je chápáno jako tzv. „сопутствующий член предложения“ (Je.V.Krotevič); oslovení je vnímáno jako jádro tzv. vokativních vět (v české tradici se obdobně objevuje myšlenka větných ekvivalentů- F.Kopečný, V.Šmilauer). V souvislosti s řešením pojetí syntaktické úlohy oslovení vyvstaly i další dílčí otázky: vztah vokativu a nominativu (v ruštině zejména z hlediska historického vývoje těchto forem), vztah imperativu a vokativu (respektive omezení funkce vokativu na fungování v imperativu, kdy je zmíněn zajímavý pohled na imperativ jako slovesný ekvivalent vokativu), význam vnějších a vnitřních syntaktických vztahů uvnitř věty pro chápání významu oslovení (viz.Je.V.Krotevič, který se domnívá, že oslovení spolu s modálními slovy a citoslovečnými výrazy v této syntaktické pozici, charakterizované jinými než vlastními gramatickými vztahy, vyjadřuje modální hodnocení, případně i další emocionálně-volní postoje mluvčího), primárnost apelativní funkce oslovení ve vztahu k funkcím dalším (

funkce kontaktová, nominativní a identifikující, funkce hodnotící, funkce tzv. citové aktualizace), vztah oslovení a aktuálního členění, typy oslovení na základě pozice ve větě (prepozice, interpozice, postpozice), vliv lexikální sémantiky pojmenování adresáta v rámci oslovení na jeho funkci, a některé další otázky. V této části práce se autorce podařilo ukázat, že oslovení má nepochybně specifickou funkci a postavení ve větné struktuře, a že je možné se na lexémy v této funkci dívat mnohem širěji než je běžné. Ukázalo se, že oslovení vedle svého objektivního významu, který bývá vyjadřován především apelativy- tj. vytvoření představy o adresátovi sdělení- může plnit i funkci klasifikační, funkci hodnotící, emocionální a modální. Je zde uveden i názor A.T.Abramovové, která se v návaznosti na Rudněva domnívá, že oslovení je výrazně spojeno s obsahem věty, že je to významný prvek komunikativní funkce věty, jazyka.

Je třeba velmi ocenit důsledný a systematický přístup ke zkoumání této problematiky v odborné literatuře- kdy autorka „rozmotává klubko vztahů“, souvislostí a přístupů v rámci jednotlivých teorií. Tato kritická část tvoří 2/3 práce. (Zdá se, že i název práce by bylo možné mírně modifikovat- na „Vývoj názorů na oslovení v ruštině“...) Další části práce jsou věnovány rozborům některých děl A.P.Čechova, a oslovení je podrobena dalšímu zkoumání z hlediska vztahů k AČ, k lexikální sémantice, k intonaci, k pozici ve větě, k predikátu a jeho kategoriím, k modalitě.

V souvislosti s šíří a hloubkou záběru zpracování tématu je znovu třeba ocenit mnohoaspektovost analýzy daných otázek, snahu najít nezpochybnitelné stanovisko a to dokladovat na materiálu, snahu prozkoumat všechny podněty z odborné literatury a ověřit je na základě vlastní analýzy.

Podle mého názoru byl nakonec rozsah hledisek hodnocení oslovení mírně kontraproduktivní, a je škoda, že některá kritéria hodnocení zůstala relativně nevyužita. Mám zde na mysli především AČ (*resp. diatéma*) a problematiku *subjektivní modality (resp. citové*

aktualizace). Tyto kategorie by pravděpodobně mohly posloužit jako dostatečně pevný a nosný rámec pro popis funkcí oslovení ve větě (v textu) a poskytnout i určité vodítko pro hierarchizaci všech zohledněných aspektů hodnocení. Na druhé straně otázka *intonace*- jak sama autorka uvádí- není zřejmě zcela signifikantním kritériem zkoumání materiálu psaných textů. V souvislosti s otázkou predikativních slovesných kategorií se domnívám, že by bylo možné uvažovat o rozšíření pohledu na tvrzení ze str. 46 „...oslovení musí vždy nést význam přítomného času.“ V případě, že se celá promluva bude vztahovat primárně např.k minulému času a bude obsahovat větný komponent s oslovením, bylo by možné nahlížet na takto aktualizovanou část výpovědi jako na jakousi obdobu „*relativního času*“, jak ji známe např. u polopredikativních konstrukcí s přechodníky (např. Uviděl jsem bratra a zakřičel jsem: „Pavle, /bráško.....)?

Práce je napsána velice čtivě, bez závažných opomenutí či chyb. Odborná literatura je do textu zakomponována organicky, autorčina orientace v různých a různorodých přístupech k tématu je výborná. Přes výše uvedené připomínky, které mají spíše inspirativní charakter, předkládanou práci

Jednoznačně doporučuji k obhajobě.

V Praze 14.9.08

PhDr. Jitka Stiešsová, CSc

